

od ich obsahového vyplnenia a ich spätosť s propozíčnými postojmi; slobodu vôle ako problém zbavený moralizujúcich nánosov tematizuje autor v stati *Je boh taoista?* (s. 198-219). Opisu fungujúcej intencionálnej stratégie s dôrazom na problematiku vier a presvedčení, ich vzniku a účinkov je venovaný článok Daniella C. Dennetta *Tri druhy intencionálnej psychológie* (s. 138-154).

Keďže zborník obsahuje state tematicky a obsahovo rôznorodé, len voľne späté myšlienkou filozofie mysle, predpokladá zo strany čitateľa istú profesionálnu pripravenosť a rozhladenosť. Editori vybrali príspevky, ktoré v rozhodujúcej miere prispeli k výskumným stratégiám zameraným na otázky povahy a podstaty fungovania mysle, jej vzťahu k mozgu a správaniu. V tomto smere, hoci niekedy by bolo žiadúce zjednotiť terminológiu, je kniha vítaným príspevkom na pomedzí vedy a filozofickej reflexie.

Tatiana Sedová

ZABUDNUTÝ MYSLITEĽ

VASILIJ V. ROZANOV: Ujediňonnoje (Myšlienky osamote). Moskva 1992, 112 s.

Vasilij Rozanov (1856-1919) bol veľmi svojráznou osobnosťou ruskej filozofie. M. Gorkij, autor spomienok na V. I. Lenina, ktorý neprijal ponuku napísať o Stalinovi, poslal Rozanovovej dcére list: „Napísať esej o ňom (o Rozanovovi) sa neodvážim, som presvedčený, že nemám na to. Vidím vo V. V. geniálneho človeka, veľkolepého mysliteľa, v ktorého myšlienkach je veľa cudzieho a zavše až neprijateľného pre moju dušu, lenže pri tom všetkom je mojím najobľúbenejším spisovateľom.“ Rozanov včas zomrel, preto sa nedostal do emigrácie (k jeho nedožitej sedemdesiatke A. Remizov v Paríži napísal, že keby Rozanov ešte žil, „dostal by sa sem spolu s Berďajevom a Šestovom a boli by sme zase susedia“), ani na súostrovie GULAG či ... alternatív bolo veľa a všetky nečakané ... Preto Rozanovove knihy (napísal ich 30) neboli zakázané, iba sa ich snažili schovať a zabudnúť na ne. V podstate aj v prostredí ruskej emigrácie, aj v Rusku „žila“ len jedna jeho kniha – *Legenda o Veľkom inkvizítovi F. M. Dostojevského*. Dnes sa už zabudlo, že zaužívaný názov *Legenda o Veľkom inkvizítovi* patrí Rozanovovi; u Dostojevského v *Bratoch Karamazovovcoch* Ivan svoje dielo nazýva „poémou“ a samotná 5. kapitola má názov len *Veľký inkvizítor*. Keď dnes predstavujeme V. Rozanova, treba spomenúť, že patril k najobľúbenejším mysliteľom M. Bachtina.

Prišiel čas a knihy V. Rozanova sa v Rusku postupne znovu vydávajú a vďaka takým kníhkupectvám ako Artforum sú dostupné aj u nás. V spomínanej knihe sa pod jednotným názvom publikujú dve Rozanovove práce: samotné *Myšlienky osamote* a *Apokalypsa našej doby*. Svojho času prvú z nich V. Šklovskij nazval „až urážlivo intímnou“, pretože najhlbšie prezrádza autorovu dušu. Táto kniha má veľmi špecifickú literárnu formu. Nie je tematickým súborom aforizmov (ktorých je v nej dost), ani „prúdom vedomia“. Je to vzbura proti tradičným formám. Zároveň, ako tvrdil spomínaný Šklovskij, táto vzbura proti forme vytvára „novú formu“, zložitú zosúladenosť aforizmov, fejtónov, intímnych vyznaní, filozofických skíc, myšlienok ..., pri ktorých je dôležitá samotná kontrastnosť zosúladenosti i poznámok, ako boli napísané alebo prišli autorovi na myseľ: „vlak“, „ulica“, „prah vlastného bytu“ a pod. Všetko je presiaknuté iróniou a dohromady vytvára svojrázny text, ktorý je radosť čítať. V. Rozanov chcel predovšetkým vyrozprávať niečo akoby ešte prv, než to niečo dostane na papier, nejakú literárnu formu. Táto „neohrabanosť“ myšlienok bola veľmi rafinovaným spôsobom, ako ich prezentovať.

V. Rozanov bol predovšetkým a nadovšetko filozofom osobného života; ak chceme byť akademickejšími, môžeme povedať, že razil špecifickú filozofiu života. To nám však nič nevy-svetlí – Rozanov si veľmi vážil každý deň života človeka, ktorý je neopakovateľný, a celá filozofia je podľa neho darom porozumenia neopakovateľnosti ľudského života v jeho konkrétnych formách každodennosti. Svoje krédo svojším spôsobom vyložil takto: „Národy, chcete, aby som vám povedal ohromujúcu pravdu, akú vám nepovedal žiadny z prorokov ... – No? No? ... Cha ... Tou pravdou je, že osobný život je viac než všetko ostatné ... Cha ... Cha ... Cha! ... Áno, áno! Nikto to ešte nepovedal; som prvý ... Jednoducho sedieť doma a hoci si špárat' v nose a pozerat' na západ slnka ... Cha, cha ... Je to tak! Toto je všeobecnejšie ako náboženstvo ... Všetky náboženstvá pominú a toto zostane: jednoducho – sedieť na stoličke a pozerat' do diaľky“ (s. 46).

Ak sa aj V. Rozanov stavia do pózy proroka, na rozdiel od N. Berďajeva to nemyslí smrteľne vážne. Je domácim prorokom, prorokom v papučkách a župane – ak chcete, počú-vajte, ak nechcete, nepočúvajte, ak chcete, berte jeho slová vážne, ak nie – nie.

Dost' často ho kritizovali za cynizmus. Rozanov vravel, že cynizmus môže prameniť aj zo smútku. Sami posúďte, ako jeho súčasníci i my máme posudzovať takýto postreh: „Myšlienka prostitúcie ... nesporne zahŕňa tvrdenie: „patrím všetkým“, t. j. to, čo zahrnuje aj myšlienka spisovateľa, rečníka, obhajcu ... V takom prípade je prostitúcia na jednej strane „najsociálnejší jav“, do určitej miery prototyp sociálnosti ... Na druhej strane, veď podstata herca, spisovateľa, obhajcu ... naozaj tkvie v psychológii prostitútky, t. j. v ľahostajnosti „ku všetkým“ i v láskavosti „ku každému“. Keď vedci publikujú, keď spisovatelia vydávajú, sú v podstate, samozrejme, prostitútkami ... Prostitúciu, ako vidno, „takú pochopiteľnú“, v skutočnosti ťažko obsiahnuť rozumom – má priveľa motívov a príširokú podstatu. Vlastne je to celkom metafyzické: „najintímnejšie odovzdvám všetkým“ ... Črtvie, čo to znamená; možno i za-bit' od pobúrenia, a možno ... sa nekonečne zamyslieť ...“ (s. 13).

Stretnutie s textami V. Rozanova je stretnutím s prekvapujúco neznámou ruskou filozofiou. A veľa tém, ktoré na začiatku nášho storočia znepokojovalo ruských mysliteľov, je až banálne aktuálnych aj dnes – na konci tohto storočia. Zároveň texty V. Rozanova ukazujú možnosti filozofického vyjadrovania, čo pomáha zbaviť sa „spútanosti“ a rôznych „anjelov“ autocenzúry. Dodám, že v tejto práci sa nachádza aj jeho známy aforizmus: „Od stvorenia sveta boli dve filozofie: filozofia človeka, ktorému sa neviem prečo žiada niekoho zbit'; a filozofia zbitého človeka“ (s. 40).

Ten, komu sa páčia napríklad také práce ako *Nebeklič* od L. Kolakowského, si so záuj-mom prečíta aj *Apokalypsu našej doby*, jednu z najznámejších prác V. Rozanova. Jej podstata spočíva v myšlienke, že na ruské dejiny padá opona. Hra skončila. Publikum vstáva, je čas obliecť si kožuchy a ísť domov. Ľudia sa obzerajú. No ani kožuchov, ani domov niet.

V. Rozanov okrem iného dokázal aj jednu jednoduchú pravdu, že aj bez veľkého páťosu, s úsmevom, iróniou, aj na hranici cynizmu sa dajú povedať dôležité veci.

Neskôr v knihe *Opadnuté lístie* napíše: „Nie každá myšlienka sa dá zapísať, len ak je hudobná.“ *A Myšlienky osamote (Ujediňnonnoje)* nikto nezopakuje.

Oleg Semak